

مأموریت یونسکو در ایران

خلاصه گزارش بازدید کنندگان یونسکو

از

چگونگی حفاظت بناهای تاریخی در ایران

۷-۱۵ ژوئن ۱۹۸۲

بنا بدعوت دولت ایران هیات اجرائی یونسکو از ۱۷ تا ۲۵ خرداد ۱۳۶۱ از آثار باستانی در تخت جمشید، نقش رستم مقبره کورش کبیر، پاسارگاد، شوش، مقبره دانیال، چغازنبیل و سایر آثار بازدید بعمل آورد و در گزارش خود اعلام کرد که آثار مزبور از نظر حفاظتی در وضع خوبی قرار دارد و مطابق با بالاترین استاندارد حفاظت آثار باستانی نگهداری میشود. هیات پیشنهاد کرد آثار باستانی پاسارگاد نیاز به مرمت سنگ دارد و لازم است نمایندگانی از سوی ایران در دوره حفاظت سنگ، درونیز شرکت جویند. همچنین بخشی از آجرهای چغازنبیل دچار فرسایش شده و برای ترمیم و حفاظت آن اعزام متخصص به محل ضروری است.

هیات در گزارش خود ائانه کاخها و موزه ها را دست نخورده اعلام و گزارش مطبوعات خارجی را در مورد نابودی برخی آثار باستانی و یا ناپدید شدن اشیاء قیمتی مردود دانست. و پیشنهاداتی برای حفاظت مواریت فرهنگی ارائه نموده است. دیلا " عین گزارش این هیات برای علاقمندان به بناهای تاریخی و میراثهای فرهنگی درج میگردد.

۱- مقدمه

۲- وضع حفاظت آثار فرهنگی، مناطق باستانی، کاخها و موزه های

بنا بدرخواست دولت ایران مدیرکل یونسکو مابورینی را برای مذاکره با مقامات ایرانی و بررسی وضع میراث های فرهنگی و امکانات توسعه همکاری بین سازمان و دولت ایران در زمینه هایی که در صلاحیت سازمان است و همچنین بررسی موضوعاتی مربوط انستیتوی بین المللی روشهای سوادآموزی به بزرگسالان در تهران " به ایران اعزام داشت.

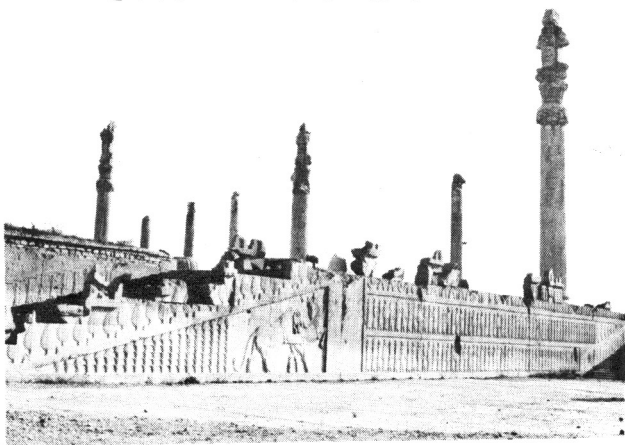
۱- تخت جمشید

این محل که در فهرست مواریت فرهنگی جهان به ثبت رسیده بوسیله داریوش کبیر (۵۲۱ - ۴۸۶ ق. م) ساخته شده و جانشینان او بناهای دیگری به آن افزوده اند.

تخت جمشید در سی کیلومتری شمال شیراز واقع شده است.

هیئت ماموران مرکب از معاون مدیرکل همکاریها برای توسعه و روابط خارجی و رئیس بخش آموزش علوم و آموزش فنی و حرفه ای و رئیس موقت بخش میراث های فرهنگی بود.

در پرتو همکاریهای دولت ایران این هیئت از ۷ تا ۱۵ ژوئن ۱۹۸۲ از مناطق مختلف در ایران و از جمله تخت جمشید، شوش و شیراز بازدید کرد و از موزه ها و آثار تاریخی مهم تهران نیز دیدن نمود.

دارد . این مقبره ها که در صخره های کوه کنده شده اند ، قابل بازدید نیستند ولی بنظر میرسد که از نظر حفاظتی در وضع خوبی قرار دارند .

۳- مقبره کوروش کبیر

این مقبره در حدود ۵۰ کیلومتری شمال شرقی تخت جمشید قرار دارد و عبارت از مقبره ای است که بر روی هرمی با پله های عظیم ، از روی نقشه خود کوروش کبیر ساخته شده و بنائی است که از نظر سادگی کامل و دشت مسطحی که در اطراف آن واقع شده با شکوه و جالب توجه است .

مطبوعات خارجی بارها گزارش دادند که مقبره مورد حمله و خسارت واقع ولی هیئت در محل متوجه شد که این گزارشها با واقعیت تطبیق نمی کند .

۴- پاسارگاد

در حدود ۲ کیلومتری مقبره کوروش ، ویرانه های شهر هخامنشی پاسارگاد قرار دارد که از قرن ششم قبل از میلاد باقی مانده است . در تابلوئی که در مدخل این محل مشاهده میشود تاریخ شهر و بناهای واقع در آن و پیام مذکور در فوق امام خمینی نوشته شده است .

هیئت تخت جمشید را در وضعی بسیار خوب مشاهده کرد و کار گروه حفاظت بر طبق استانداردهای سطح بالا ادامه دارد . در محل ورود به تخت جمشید تابلوئی بزبان فارسی دیده میشود که از طرف دفتر امام خمینی تهیه شده و مضمون آن بقرار زیر است :

شورای انقلاب اسلامی قم

دفتر امام خمینی

۸۰/۱۲/۶ = ۵۸/۲/۲۷

شماره ۷۹۲۷

بسمه تعالی

به اداره باستانشناسی

طبق اطلاعات واصله بعضی از افراد مشغول حفاری در نمایان تپه بهشهر هستند و در توجیه عمل خود به اجازه نامه ای از طرف کمیته امام استناد مینمایند . بدینوسیله خاطر نشان میسازد که کمیته امام چنین اجازه نامه ای به هیچکس نمیدهد . لازم است بر طبق مقررات باستانشناسی از کار آنها جلوگیری بعمل آید .

کمی دورتر متن زیر نیز به چشم می خورد :

بازدید کنندگان گرامی

آثار باستانی ایران به ملت ایران تعلق دارد . در حفظ

آن بکوشید .

اعضای هیئت در محل با مسئولان اداره باستانشناسی ایران در مورد پیشرفت کارها مذاکره کرد و معلوم شد که این عده دارای برنامه ای برای ادامه کارهای حفاظتی میباشند ولی وجود یک آزمایشگاه جهت حفاظت سنگ ضروری است . تاسیس چنین آزمایشگاهی احتمالاً "ممکن است با کمک Pnud بر طبق برنامه مخصوص کمک به کشورها ، انجام گیرد .

۲- نقش رستم

در حدود ۶ کیلومتری شمال غربی تخت جمشید ، در میان صخره های نقش رستم ، مقبره داریوش کبیر و جانشینانش قرار

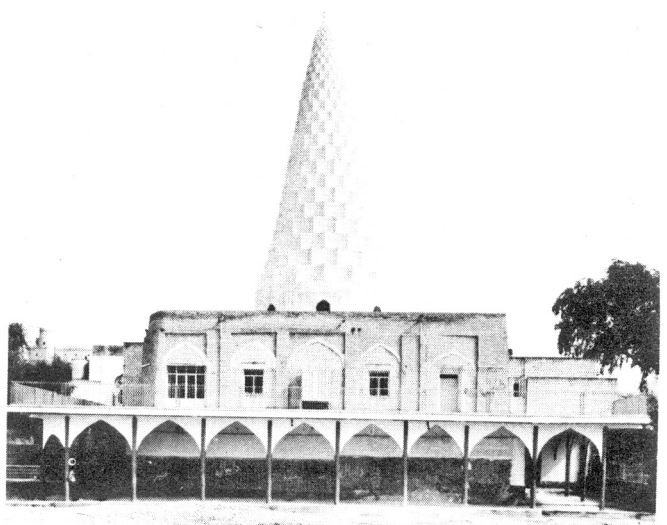
هیئت در این محل مصادف با فاسد شدن آشکار سنگها تحت تاثیر اختلاف قابل توجه درجه حرارت هوا گردید (تابستانهای بسیار گرم و زمستانهای بسیار سرد) این سنگها باید با تلاش مداوم حفاظت شوند و هیئت به‌نماینده اداره باستانشناسی پیشنهاد نمود که از یونسکو تقاضای بورس برای فرا گرفتن دروس مخصوص حفاظت سنگها بنماید. این دروس در اوایل سال ۱۹۸۳ در شهر ونیز ترتیب خواهد یافت.

۵- شوش

در حدود ۱۲۵ کیلومتری شمال اهواز حوزه باستانی شوش قرار دارد که شهرت جهانی دارد و مرکز حکومت ایلام بوده است. ایجاد یک بریدگی عمودی در یک کوه مرکزی که شهر پادشاهی نامیده میشود. به باستانشناسان اجازه داده است که تاریخ ۴۰۰۰ سالی را از نو زنده کنند. خود محل باستانی هیچگونه آسیبی ندیده ولی موزه کوچک شوش بعزت جنگ ایران و عراق آسیب دیده است. باید یادآور شد از نظر حفاظتی اشیاء این موزه از شروع جنگ به تهران انتقال داده شده اند.

۶- مقبره دانیال

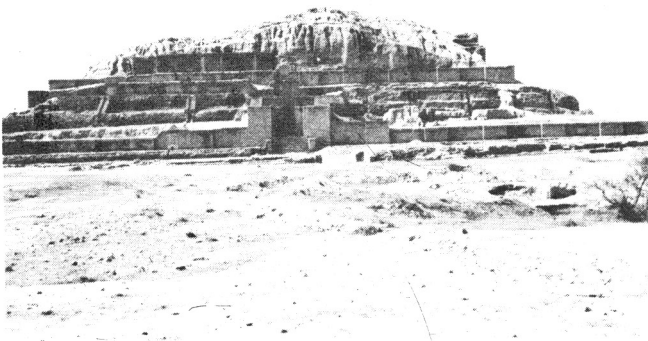
شوش نه تنها یک حوزه باستانشناسی است که هیئت های متعددی در آنجا کار کرده اند بلکه یک شهر بسیار زنده ای نیز هست که دلیل آن وجود مقبره دانیال پیامبر در آنجا است که ایرانیها

بآن خیلی علاقمند میباشند. مقبره در مرکز شهر قرار دارد. قسمت کوچکی از محوطه مقبره بوسیله یک خمپاره صدمه دیده است. جای گلوله‌ها در نمای عقبی مقبره هنوز قابل رویت است. خود مقبره از جنگ آسیبی ندیده است.

۷- چغا زنبیل

در حدود ۳۵ کیلومتری جنوب شوش یک حوزه باستانی مهم قرار دارد که در فهرست موارث فرهنگی جهان قید شده و از قرن ۱۳ قبل از میلاد باقی مانده است. این زیگورات از پنج طبقه ساخته شده از آجر و گل پخته تشکیل شده است و معبدی بافتخار "این شوشی ناک" خدای بزرگ ایلامی‌ها در قله این زیگورات در ارتفاع ۵۰ متری بنا شده بوده است. در حال حاضر فقط سه

طبقه اول زیگورات تقریباً "دست نخورده باقی مانده است. ولی باقیمانده بنا آجرهایش تبدیل به توده‌ای از خاک رس شده است. این بنا در همان حالتی است که متخصصان و باستانشناسان سابقاً دیده بودند. بنابراین هیچگونه صدمه جدیدی نیافته است. با اینهمه جا دارد که یکفرمشاور متخصص در حفاظت آجر محل فرستاده شود تا برای جلوگیری از فرسایش بیشتر بنا مسئولان را راهنمایی کند.

۸- هفت تپه

در جاده‌ای که به چغازنبیل منتهی میشود حفاریهای شهر ایلامی هفت تپه مشاهده میشوند. از این منطقه حفاری حفاظت میشود و وضع آن خوبست.

خوبی هستند و بر طبق دوره تاریخی اشیاء طبقه بندی شده‌اند در حال حاضر نمایشگاه های موقتی در تالار موزه برگزار میشود . هیئت همچنین از کارگاههای مخصوص تعمیر موزه بازدید کرد و دیده شد که این کارگاهها بکار مشغولند .

ب - موزه جواهرات

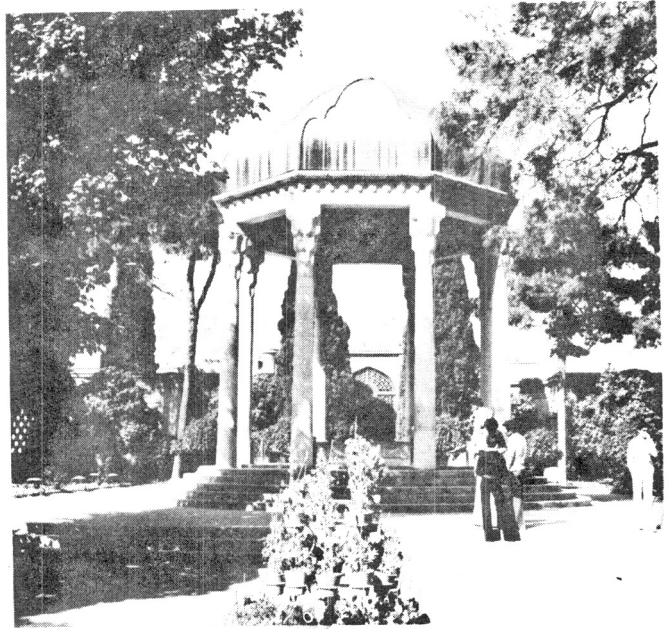
این موزه حاوی یکی از مجموعه‌های بی نظیر از سنگهای قیمتی و مروارید و اشیاء طلا متعلق به سلسله های مختلفی که در ایران حکومت نموده‌اند میباشد . در این موزه نیم تاج ها و تاج ها و اورنگها و سلاحها و حتی کمربندهای عفت دیده میشود . کلیه این اشیاء بطرز جالبی رنگ خورده و با سنگهای قیمتی مزین شده‌اند . تماشاگر بخصوص بوسیله یک کره‌طلائی که روی سه پایه‌ای قرار دارد جلب میشود که قطر آن ۶۶ سانتیمتر و ۷۵ لیوروزن دارد و ۵۱/۳۶۶ سنگ قیمتی برنگهای مختلف که قاره‌ها و دریاها و مختلف رانشان میدهد روی آن سوار شده است . تاج خاندان پهلوی نیز در این موزه قرار دارد و نیز تخت معروفی که قبلا " در موزه گلستان قرار داشت . هیئت این احساس را داشت که موزه دست نخورده است . موزه فعلا " برای بازدید عموم باز نیست و فقط هیئت‌های خارجی و بیگانگان میتوانند از آن دیدن کنند .

ج - موزه رضا عباسی

همانطور که مطبوعات در ۷ ژانویه ۱۹۸۲ خبر دادند ۱۲۲ قطعه اشیاء بسیار قیمتی از این موزه بوسیله یک گروه مسلح بسرقت رفته است . اشیاء مزبور متعلق به دوره های پیش از اسلام و بعد از اسلام میباشد و قریب نصف آنها از طلا بوده است . پلیس توانسته است کلیه اشیاء را در ۲۴ مه ۱۹۸۲ بدست آورد و از هیئت دعوت شده بود که بخصوص اشیاء پیدا شده را که هنوز در جامه دانهائی که بسرقت رفته بودند ، قرار دارند مشاهده نماید .

د- کاخ گلستان

کاخ گلستان محل سکونای سلسله قاجار بوده است . بنای اصلی اینک تبدیل به موزه شده و اشیاء متعلق به دوره قاجار در آنجا

۹- مقبره حافظ

بهنگام اقامت هیئت در شیراز ، از مقبره حافظ نیز بازدید بعمل آمد . این بنا در وضع خوبی از نظر حفاظت میباشد . بنا بسیار زیباست و پیرامون آنرا درختان و گلها فرا گرفته و مورد بازدید عده زیادی از علاقمندان به شاعر بزرگ قرار میگیرد .

ه - قلعه کریمخانی

در مرکز شهر شیراز قلعه ای که در عهد کریمخان زند بنا شده قرار دارد که اداره باستانشناسی استان و همچنین کارگاهها و آزمایشگاهها در آن مستقر میباشد . از قسمتهای مختلف قلعه حفاظت میشود و بعضی از آنها مجددا " ساخته شده است . قصد مقامات استان اینست که در آینده ادارات دانشگاهی را در آنجا جایگزین سازند .

۱۱- موزه ها و کاخهای تهران

الف : موزه ایران باستان

عملیات تجدید ساختمان این موزه در ۱۹۷۶ آغاز شده و منظور از آن تحکیم بنای موزه و مقاوم کردن آن در برابر زمین لرزه (که پدیده‌ای نسبتا " فراوان در منطقه میباشد) بوده است . در آن هنگام مجموعه‌های موزه رابه زیرزمین ها منتقل نموده‌اند که مورد بازدید هیئت قرار گرفت . مجموعه ها در وضع بسیار

به معرض نمایش گذاشته شده است . در حال حاضر موزه برای بازدید عموم بسته است و یکی از علل آن تهیه فهرست کاملی از اشیاء بوسیله مقامات مربوط می باشد . هیئت اقدامات مسئولان را در این زمینه در خود محل مشاهده نمود . از طرف دیگر قسمتی از کاخ در دست تجدید ساختمان می باشد .

هـ- موزه مردم شناسی

در باغ موزه گلستان یک موزه کوچک مردم شناسی وجود دارد که صحنه هایی از زندگی روزمره استان های مختلف ایران به نمایش گذاشته شده است . موزه بنحو بسیار خوبی محافظت میشود و مردم از آن بازدید مینمایند .

و- پارک سعد آباد

دوباب از کاخهای موجود در این پارک کاخ محل پذیرائی از شخصیت ها و یا محل سکونای تابستانی خانواده سلطنتی بوده تبدیل به موزه شده و از طرف حکومت فعلی برای بازدید مردم مفتوح شده است .

در یکی از کاخها موسوم به کاخ سفید اشیاء زینتی و قالی و حتی اشیاء شخصی خانواده سلطنتی به نمایش گذاشته شده است . کاخ نیز بوسیله آینه کاری تزئین یافته و اثاثیه ای که در آن مشاهده میشود متعلق به شاه ایران بوده است . و اما محل سابق وزارت دربار حاوی تابلوها و سایر اشیاء هنری میباشد که قبلاً "در کاخهای سلطنتی موجود در پارک و یا در جاهای دیگر قرار داشته است . هیئت نه تنها از قسمتهایی که بازدید آن برای عموم آزاد است بازدید نمود ، بلکه از صندوق خانه ها و اطاقهای خصوصی ملکه و صندوق خانه لباسهای شخصی او که برای عموم مفتوح نمی باشد ، بازدید کرد .

احساس میشود که چیزی در این کاخها کم و کسر نیست و در همان حالتی که هنگام عزیمت خانواده سلطنتی از تهران داشته اند باقی هستند .

ز- کاخ نیاوران

این کاخ که در باغی مصفا قرار دارد ، آخرین محل سکونای شاه بوده است . در این باغ ، علاوه بر کاخ سکونتی که جدیداً بنا شده ، دفتر شاه در یک عمارت نسبتاً "قدیمی تر و نیز یک کاخ کوچک که پسر ارشد شاه در آن سکونت داشت دیده میشود . کلیه این کاخها برای بازدید عموم می باشد و بطوریکه شنیده شد ، هیئت یونسکو ، نخستین گروه خارجی بود که از آنجا بازدید نمود . مقامات مربوط اینک مشغول تهیه فهرستی از محتویات کاخها میباشند . اولین احساس بازدید کننده اینست که کلیه اشیاء کاخها بخصوص اثاثه و قالی ها و غیره . . . که روی آنها را گرد و خاک گرفته همچنان در آنجا هستند .

۳- نتیجه و پیشنهاد ها برای حفاظت مواریت فرهنگی

۱- مطبوعات بین المللی و بعضی محافل آکادمیک گزارشهایی منتشر کرده اند که مطالب زیر را میتوان در آن مشاهده نمود :
- حفاظت از تخت جمشید و برخی بناهای مربوط به دوره پیش از اسلام از طرف مقامات فعلی ایرانی انجام نمی گیرد .

- مقبره کوروش کبیر ویران شده است .

- مجموعه سنگهای قیمتی از کاخها و موزه ها تآپد پد شده اند .

- اشیاء هنری ایران در لندن و نیویورک و سایر پایتخت های

غربی بفروش میرسد .

- خروارها کتاب و نشریات کتابخانه های ایران از بین

برده شده است .

- مجلس ایران قانونی تصویب کرده است که اجازه میدهد

دولت اشیاء هنری موجود در کاخها و موزه ها را بفروش برساند .

۲- در مورد تخت جمشید و مقبره کوروش کبیر و مجموعه های

موجود در کاخها و موزه ها ، هیئت باین نتیجه رسید که این ادعاها

دست کم در مورد کاخها و موزه ها و محلهای باستانی که هیئت

از آنها بازدید کرد ، دروغ است . نظر باینکه کاخها و موزه ها و

محلهای باستانی مورد بازدید هیئت ، از طرف خود هیئت انتخاب

شده بود . هیچ دلیلی در دست نیست که فکر کنیم در سایر محلهای

باستانی و کاخها و موزه‌هایی که بعثت کمی‌وقت مورد بازدید هیئت قرار نگرفت، وضع طور دیگری باشد.

۳- در مورد فروش اشیاء هنری ایران در پایتخت‌های مختلف اروپای غربی و آمریکا، به احتمال زیاد، منظور اشیاء هنری متعلق به اشخاص است که آنها را صادر کرده و یا برای فروش در خارج بطور قاچاق از کشور خارج کرده‌اند.

هیئت هیچ نوع دلیلی بدست نیاورد تا تأیید کند که اشیاء بفروش رفته در بازارهای بین‌المللی، متعلق به مجموعه‌های دولتی و یانهادهای سیاسی وابسته به دولت بوده است. برعکس بموجب تصمیم شورای انقلاب مورخ ۲۹ ژانویه ۱۹۸۰، صدور هر نوع اشیاء عتیقه از خاک ایران ممنوع شده است. متن فارسی و ترجمه فرانسه آن در ضمیمه شماره ۲ دیده میشود.

۴- در عین حال صحیح است که قانونی در ۱۲ آوریل ۱۹۸۰ به تصویب رسیده است، ولی این قانون فقط مربوط به کاخ‌نیاوران و سعدآباد (ضمیمه شماره ۳) میباشد و در تاریخ ۱۲ مارس ۱۹۸۲ بند ج آن اصلاح شده و مربوط است به فروش احتمالی اشیائی که در قانون و در اصلاحیه آن نام برده شده‌اند. ضمناً "باید خاطر نشان ساخت که تاکنون هیچیک از اشیاء پیش‌بینی شده در قانون و اصلاحیه آن بفروش نرسیده است."

۵- در خاتمه باید گفت که طی بازدید از کاخها، نظر هیئت به اشیائی که ممکن است باین ترتیب بفروش برسد، جلب شد. بطور کلی اینها اشیاء بلوری "باکارا" و بشقابهای چینی روزنتال و قاشق و چنگال ساخت کریستوفل و پیراهن‌های متعلق به ملکه (بیش از هزار عدد) و کفش و کیف‌های دستی او و تعداد بسیار زیادی صابون با علامت سلطنتی و غیره میباشند که بهیچوجه متعلق به مواریت فرهنگی ایران نیستند.

۶- قانونی مربوط به ممنوعیت حفاریهای غیر قانونی و کندن زمین در تاریخ ۱۰ اکتبر ۱۹۷۹ از طرف شورای انقلاب به تصویب رسیده که بوسیله نخست‌وزیر در تاریخ ۱۷ مه ۱۹۸۰ به وزارت خانه

مربوط ابلاغ شده است (ضمیمه شماره ۳).

۷- در مورد نشریات، مسئولان ایرانی بما اطلاع دادند که در واقع نیز، برای پاسخگویی به درخواست مردم، نشریات و کتابهایی که در مدح شاه سابق و خانواده سلطنتی به چاپ رسیده و مقدار معتنا بهی از آن موجود بود، از میان برده شده است. با اینهمه یک جلد از هر یک از این نشریات در کتابخانه‌های مخصوص مراجع، حفظ شده است.

هیئت امکان رسیدگی به صحت و سقم این مطلب را پدیدانکرد. ۸- بطور کلی، مسئولان ایرانی ما مور پذیرائی از هیئت بنحو آشکاری علاقمندی خود را نسبت به حفظ مواریت فرهنگی ملت ایران ابزاز و کوششهای دولت را در اوضاع و احوالی گاه بسیار سخت برای حفظ آثار و ابنیه و محلهای باستانی و کاخها و موزه‌ها تأیید نمودند. آمارهای متعددی بویژه آمارهای مربوط به توسعه و تکثیر کتابخانه‌های عمومی برای هیئت بازگو شد.

۹- در همین زمینه دولت میتواند از یونسکو درخواست نماید که تعدادی از متخصصان اداره کل باستانشناسی تحت آزمایش قرار گیرند، بویژه در رشته حفاظت از سنگها.

۱۰- دولت همچنین میتواند، در چهار چوب برنامه‌های مختلف یونسکو (برنامه‌های عادی و برنامه‌های مشارکت و صندوق مخصوص مواریت فرهنگی) تقاضای استفاده از مشاوران بنماید. از آنجمله در رشته حفاظت از بناهای ساخته شده از آجر خام (خشتی).

۱۱- همانطوریکه در گزارش اشاره شد، دولت میتواند در چهار چوب CIP (رقم شاخص طرح‌ریزی برنامه‌های توسعه در برنامه سازمان ملل متحد) سازمان PNUD، درخواست نماید که یک آزمایشگاه حفاظتی در تخت جمشید مستقر گردد.

۱۲- بطور کلی هیئت باین احساس کامل و استوار دست‌یافت که مواریت فرهنگی ایران مواجه با هیچ‌خطری نیست و مقامات ایرانی بطور آشکار آماده برای توسعه همکاری خود با یونسکو در زمینه حفاظت از مواریت فرهنگی میباشند.